

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky

Stanislav Vydra. (Nástin životopisný). [Dokončení]

Časopis pro pěstování matematiky a fysiky, Vol. 1 (1872), No. 2, 49--54

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/122471>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1872

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Stanislav Vydra.

(Nástin životopisný.)

(Dokončení.)

Vypsavše příběhy života St. Vydry, připomínáme ještě něco o jeho povaze a působení zevnějším.

Hledíc k Vydrovi jako člověku, jest nám jej vším právem chváliti pro jeho nevšední rozšafnost, neoblomnou ráznost a mravní statečnost, pro jeho přímou a pravdomluvnou, pro jeho panenskou čistotu mysli a mravů a všestrannou zachovalost a neúhonnost a vůbec pro jeho staročeskou upřímnost a poctivost, již on pokládal za přední povinnost každého člověka.

Nemenší chvály zasluhoval Vydra pro svou upřímnou vděčnost k dobrodincům, pro svou obětivou náklonnost k příbuzným a přátelům a pro svou nevšední dobrosrdečnost ku každému, zvláště pak k mládeži studující, a spojenou s tím neobyčejnou bíd cizích citelnost, tak že žádný nuzný neb zbědovaný neodešel od něho, aby nebyl jemu buďto sám poskytl platné pomoci, nebo nezjednal alespoň pomoci a rady osob jiných.

Jsa nanejvýš skromný a střídmy, a prost všelikého sobectví a podle zjištění, nebažil po tučných příjmech a výnosných úřadech, ačkoliv mu nejednokrát bývaly podávány, anobř žil velmi skrovně, ano i nuzně; jsa taktéž skromný a pokorný nesháněl se po lichých titulích a vnějších hodnostech, i byl vždy vzdálen všelikého, nedoukům obyčejného nadýmání se a sebe přeceňování; nic však méně, jsa sobě dobře vědom své vnitřní ceny, varoval se všeliké nízké podlízavosti, malichernosti a nestatečnosti.

Jako kněz a bývalý řeholník plníval povinnosti stavu toho

s příkladnou bedlivostí a k řeholi jesuitské Inul až do smrti své s největší láskou, pokládaje za veliké své štěstí, že náležel k řádu tomu. U věcech náboženských byl mírný a snáselivý a tudíž činil dobře každému bez rozdílu vyznání jeho; vyšlo-li pak kdy nějaké důtklivé a trpké slovo z úst Vydrových proti jinak smýšlejícím, tuť se to stalo vždy bezděky a jenom tím, že býval k tomu popuzen nevčasnými vtipky a surovými hanami, které tehdejší domácí a z ciziny k nám přibylí illumináti a schöngeistové na náboženství kydati se opovážovali.

Co se vzdělanosti týče, byl Vydra vysoce učený a nemálo výmluvný; v jazycích klassických byl tak vycvičený, že se tehdy málo kdo mohl s ním porovnat, jakož i byl výborně znalý historie obecné a domácí a všelikých věd příbuzných.

Hledíc k umění mathematickému nebyl Vydra ovšem tak geniální jako jeho učitelové Tesánek a Stepling; nic však méně měl tak důkladné vědomosti mathematické, fysikální a astronomické a věděl všeho toho tak výborně užití, že sám Bernoulli, Huberti a jiní tehdejší výtečníci jej proto vysoce pokládali a s ním sobě u věcech těch dopisovali. Ve svých učených pracích, jež tiskem vydával, směřoval ne tak k ukázání své důvtipnosti, jako více k snadnějšímu a důkladnému vzdělávání mládeže vlastenské v umění mathematickém, prohlížeje vůbec ve všem, co mluvil a psal, předkem ku praktické potřebě a k ukázání toho, co by bylo v jedné každé vědě nejdůležitějšího a nejužitečnějšího.*) Vůbec jako padagog a zvláště jako učitel nelehkého a

*) O kombinacích pojednav, praví ke konci:

„Svou povinnost uznávám, abych ukázal, že není toto umění bez užítku; nebť předně z toho seznáváme, kolik rozličných slov může z čtyřmécítma písmen pojítí, když se buď po dvou, buď po třech, buď po čtyrech vespolek složí, a jaké rozličné řeči z toho vyplývají; Druhé, mnozí, zvláště po penězích hltající, velmi sobě hru Lotteri¹ tak nazvanou zalíbili, i títo mohou všecka možná amba, všecka možná terná, kvaterna i kvinterna naleztí, když vsadí na všecka tato, jistě uhodnou, však s svou hroznou škodou. U př. chtěl by kdo vědět všecka možná amba, ten ať se podle pravidla řídí; poněvadž pak ku líček v krabici jest devadesát, tedy ať píše $\frac{90 \cdot 89}{2 \cdot 1}$. Jest pak $90 \cdot 89 = 8010$,

pročež $\frac{8010}{2} = 4005$. Chce-li kdo jistě několik amb vyhrátí, musí

nezřídka suchoparného umění mathematického byl Vydra tak působivý a výborný, že neměl tehdáž ani později tak lehce ve věci té někoho sobě rovného.

Aby získal mladistvé své posluchače vážně vědě své, užíval k tomu všelikých prostředků a pohnutek; *) tak ukazoval vždy a všude k potřebě a užitečnosti umění mathematického; **) cvičil zdarma soukromě v umění tom ty, kteří sobě toho žádali, dával každého roku několik lepších žáků u přítomnosti senátu akademického veřejně zkoušeti a theses při tom přednášené tisknouti (Tentamina ex mathesi pura et applicata ab anno 1774—1802, Pragæ 1802), chválil v přednáškách pilné žáky a poskytoval jim i hmotné odměny, ano zjednával jim stálého zaopatření jako vychovatelé nebo učitelé a t. p. Vším tím vzbudil v nejednom ze svých posluchačů lásku k vědě mathematické v té míře, že se mu docela oddali a napotom jako

na tolik jich saditi. — Kolik pak amb skutečně uhodne? Poněvadž se jen pět kuliček vytáhne, tedy dle pravidla musí 5 skrz 4 multiplikovati a skrz 2 produkt dividovat. Jest pak $5 \cdot 4 = 20$ a $\frac{20}{2} = 10$.

Tedy musí saditi na 4005 amb a deset z nich jistě vyhraje. S jakou svou škodou! — — Není-li to politování hodná početilost, když mnozí po nejistém zisku dychtíce, sebe i svých dětí svého jmění zbavují! — Nechtěje se déle při té hře meškati, to jediné při závírce této knihy k výstraze svým milým vlastencům přidávám, aby majíce Boha vždy na paměti, již záhy *plnosti, umění a práci* zvykali, jistěji sobě potřebný pokrm a oděv vydělají, než aby minili obě vyhrati.“ Počátkové aritm. pag. 253.

*) Ba i lichocení; pravít „více příkladů dáti se ostýchám, *protože vtipným Čechům píše*“ ibid. pag. 16. „Ostýchám se zde o regule pígrí neb o pravidlu lenocha obšírněji psáti, protože k užítku vtipným a snažným Čechům práci svou obětuji.“ Ibid. pag. 36. „Zajisté není národa pod celou oblohou nebeskou, jenž by byl k hudbě tak schop, jako je národ český, a z té příčiny jest velmi schop k mathematickému učení“ ibid. pag. 7.

**) „Kterak to bylo hanba pro Římany za času panování Julia Césara, který chtě tehdejší nepořádný kalendář opravití, žádného člověka mezi latiníky nenašel, jenž by uměl tuto práci vykonati, byl přinucen z Alexandrie k sobě pozvati Sosygena Řeka, výborného matematika. U nás chvála Bohu o takové muže nikdy nebylo nouze, ani doufám, bude nám kdy třeba, abychom do Egypta, ba ani do Němec pro ně poslali.“ Ibid. pag. 5.

učitelové nebo učenci v něm prosluli (*Tad. Haenke, L. Jandera, J. Bittner, J. Havle, J. Gerstner* a j. v.); vůbec seděv třicet let na své stoličce učitelské vzdělával výše 10.000 žáků v umění mathematickém a jiných k němu se vztahujících vážných vědomostech.

K nejskvělejším stránkám v povaze Vydrově sluší však počítati jeho upřímnou anobř v stavu jeho tehdaž neobyčejnou *lásku k vlasti a jazyku mateřskému*. Nerozhojnil ovšem patrně literaturu naši obšírnými a důležitými pracemi učenými,*) avšak za to působil ohnivým slovem a vzácným příkladem svým tím více k vyzdvižení národnosti a vzdělávání řeči domácí. Libuje sobě již od dětinství v čtení knih českých, zamiloval sobě později jazyk mateřský pro jeho bohatost, ohebnost a libozvučnost v té míře, že jej měl za největší poklad národní a za nejdražší dědictví od ctihodných předků nám zůstavené.

Uvázav se v úřad učitelský užíval všeliké příležitosti k tomu, aby mládež domácí povzbudil k lásce k vlasti a vzdělávání řeči a národnosti české; k tomu konci ukazoval slovy ohnivými, jak svatou jesti povinností každého milovati vlast a jazyk svůj a pečovati o jeho zachování a vyzdvižení, ukazoval k bohatosti a ohebnosti řeči české u porovnání s jazyky románskými a germánskými, ano rozhněval se pokaždé nemálo, kdykoliv slyšel nebo se dočetl, že se jazyk jiný na ujmu českému u nás rozšiřuje, aneb co do bohatosti a jadrnosti s ním na roveň klade aneb dokonce jemu se přednost dává. Pročež hněval se nemálo na Dobrovského, Ungra, Pelcla a j., kteří tehdaž jazyk český pokládali již za odumřelý, anobř nepochyboval o zdaření se usilování a práci, kteréž *Kramerius, Thamové, Tomsa, Puchmír* a j. tehdejší vlastimilové k oživení a vyzdvižení národnosti naší před se brali, anobř hlásával to zřejmě přátelům a posluchačům svým, „že ani sami dědicové čeští toho nedopustí, aby jazyk tak vzácný, bohatý, vzdělaný a starožitný,

*) Jeho „Počátkové aritmetiky“ zaujímají přední místo v mathematické literatuře naší a zaslouhovali by, aby se v nové úpravě a s novou terminologií opět vydali; obsahující bezmála tolik, co se nyní na vyšších gymnasiích a reálkách o algebře přednáší, vynikají formou nevědění jasnosti a líbeznosti a hodili by se zejména výborně pro samouky a národního učitelství kandidaty.

aby náš jazyk svatováclavský měl zahynouti a jazykem cizím naprosto vytištěn býti, anobř že zase ožije a rozšíří se tak, jak to bývalo za časů otce vlasti naší císaře Karla IV. a císaře Rudolfa II., kde jazyk ten měl právě svůj věk zlatý.“

Především hleděl Vydra vůbec oživiti památku někdejší vysoké důležitosti a platnosti národa českého v rozhodování záležitostí evropských, a protož ukazoval k bývalé slavné naší minulosti, k velikosti a vzácnosti zemí koruny české, k slavným naším předkům a učeným mužům, *Otakarům, Karlům, Žiškům,**) *Poděbradům, Velešlavínům, Komenským, Balbínům* a j., a povzbuzoval tudíž přátele a posluchače své k pilnému čítání příběhů domácích, k šetření starobylých památek historických a k poctivosti k mužům o vlast zasloužilým. Za tou příčinou zřídil také dne 29. listopadu 1788, kterého před sto lety v pražské koleji klementinské *Boh. Balbin* smrtí sešel, zvláštní — a to první u nás — slavnost sekulární k poctění tohoto vysoce zasloužilého vlastence a učeného krajana svého, při níž činil obširnou řeč slavnostní a sepsal při té příležitosti obširný životopis Balbínův, jež i vydal tiskem pod názvem: *Leben Bohuslav Alois Ballins der Gesellschaft Jesu in Königgrätz aus Böhmen*. Prag 1788.

Tato Wydrova vlastenecká horlivost a upřímná láska k národu a jazyku českému nezůstala bez platného účinku na jeho žáky, přátele a známé; neboť právě jeho přimlouváním a povzbuzováním získáni byli národnosti naší — dle jich vlastního vyznání — onino mužové, kteří v první čtvrti přítomného století byli nejpilnějšími dělníky na poli ladem tehdáž ležící literatury domácí, jmenovitě *bratři Nejedlí, Hněvkovský, J. Jungmann, J. Rulík, Pařízek, A. Marek, J. Rautenkranc, J. Ziegler* a j.

Takž byl Vydra muž opravdově nábožný, vysoce vzdělaný, šlechetný, dobrosrdečný, při tom rázný a vlastnilovný, čili — jak jej vděčný jeho žák J. Jungmann krátce avšak trefně vylíčil — *dobrý, jak jich málo v světě, člověk, pěstoun, kněz i Čech*; požíval po celý čas veřejného působení svého obecné důvěry,

*) O taktice mluvě praví: „V tomto umění velmi zblhlý byl *náš vlastenec Žižka*, a proto nad mnoha tisíci svých odpornků vždy zvítězil.“ Počátkové arithm. pag. 6.

lásky a šetrnosti, a to nejen svých žáků a známých, alebrž osob všelikého stavu, řádu a povolání. Jeho neocenitelnou působilost učitelskou, jeho nevšední vědomosti mathematické a jeho dlouholeté usilování o mravní a vědecké vzdělání mládeže domácí uznávali a pamětlivi jich byli bývalí jeho posluchačové, jakož i veškerá fakulta filosofická — za jejížto *ozdobu a chloubu* času svého od domácích a zahraničných učených vším právem byl jmín a pokládán — ještě dlouhá leta po jeho vykročení z tohoto časného života, pročez také společným jich působením zřízen jest r. 1814 v síních c. k. pražské bibliotéky universitní St. Vydrovi pomník s příslušným latinským nápisem, *) kterážto poctivosti žádnému údu fakulty té — kromě Steplinkovi — až do té doby nebylo se dostalo.

Príspevek k dějepisu trochoid.

(Podává F. Hoza.)

V 17. století jali se mnozí matematikové po výtce francouzští zkoumati křivku, kterou opisuje určitý bod kružnice, když se tato valí po přímce právě tak, jako kolo u vozu, jedeli tento dráhou přímou.***) Nazývali některí křivku tak vzniklou *roulettou*, jiní *cycloidou*. po česku *koloběžnicí*. Kružnice a zvolený na ní bod nazvány *tvořícími* a přímka, po které kružnice valena, *řídící*.***)

Cycloida, jejíž jméno souvisí se všemi vynálezy 17. století, byla již předmětem bádání Galilea (1564—1642), Descartesa (1596—1650), Fermata (1608—1665), Robervalova (1602—1675) a Toricelliho (1608—1647).

*) Nápis tento zní: STANISLAUS WYDRA E SOC. JESU NATUS REGINÆ HRADECII 13. NOV. 1741 DEFUNCTUS PRAGÆ 3. DEC. 1804 MATHESIS IN UNIV. PRAG. ANN. 30 PROFESSOR, DOCTUS, PIUS, CANDIDUS, PATRIÆ ET PROFESSIONIS SUÆ PERAMANS ET COLLEGIS ET DISCIPULIS SUIS CARISSIMUS. POSUIT FACULTAS PHILOSOPHICA ANN. 1814.

***) Histoire de l'Académie Royale des Sciences à Paris depuis 1699 jusqu'à 1790. Année 1706.

****) Chasles „Geschichte der Geometrie“ übersetzt von Sohncke 1839.